

Tueddiadau, ysgogwyr ac anghydraddoldebau darllen yn ystod plentynod yn y DU

Arolwg Teuluoedd Cenedlaethol BookTrust Crynodeb gweithredol

Adran 1: Cyflwyniad

Mae darllen a rhannu straeon â phlant yn cyflwyno manteision eang a all gael effaith gadarnhaol gydol oes. Mae'n helpu plant i gyrraedd cerrig milltir datblygiadol cynnar a gwneud yn well yn yr ysgol.

Mae'n datblygu empathi a chreadigrwydd plant. Mae'n cefnogi bondio, cysylltiad a llesiant, gan helpu plant i ddod o hyd i ymdeimlad o berthyn. Mae'n helpu i oresgyn anghydraddoldebau cyn iddynt ddyfnhau.

I deuluoedd â phlant ifanc, ni fu darllen erioed yn bwysicach, ni fu erioed yn fwy gwerthfawr nac mewn mwy o berygl. Yn sicr, mae bywyd teuluol yn gymhleth ac mae'r cyd-destun hwn yn llunio arferion darllen yn y blynyddoedd cynnar. Mae dynameg gymdeithasol newidiol a newid technolegol cyflym yn rhoi amrywiaeth o bwysau ar deuluoedd â phlant ifanc. Nid yw'r pwysau hyn wedi'u rhannu'n gyfartal, ac nid yw cyfleoedd i ddarllen ar y cyd chwaith. O ganlyniad, mae anghydraddoldebau ym mhrofiadau plant yn dechrau o'u hadegau cynharaf. Mae arferion darllen ar y cyd cynnar,

fel agweddau eraill ar yr amgylchedd dysgu cartref, yn amrywio ar draws teuluoedd. Mae amrywiadau bach ond niferus mewn arferion a rhyngweithiadau beunyddiol yn cronni dros amser, gan lywio llwybrau datblygiadol plant yn raddol mewn ffyrdd parhaol.

Ynglŷn â'r ymchwil hwn

Mae'r fersiwn Cymru o'r adroddiad yn rhannu ymateb rhieni a gofalgwyr yng Nghymru a gymrodd rhan yn Arolwg Teuluoedd BookTrust ehangach. Mae'r arolwg llawn yn cynnwys sampl cwota cynrychioliadol o 3,508 o rieni a gofalgwyr plant 0–8 oed ledled Cymru, Lloegr a Gogledd Iwerddon, a arolygwyd ar-lein rhwng 16 Hydref a 5 Tachwedd 2025.

Mae ffigurau Cymru yn seiliedig ar 154 o ymatebion yn 2025, gyda cymhariaeth ar dueddiadau o 513 o ymatebion yn 2021. Er fod y sampl Cymreig yn rhy fach ar gyfer dadansoddiad is-grŵp dibynadwy, mae'r crynodeb yn tynnu'n glir ar ganfyddiadau o'r arolwg ehangach a sylfaen dystiolaeth ehangach.

Adran 2: Arferion darllen, mwynhad a thueddiadau

Mae ein hymchwil yn dangos bod darllen¹ yn cael ei werthfawrogi'n fawr, yn cael ei fwynhau'n emosiynol ac yn cael ei ymarfer yn eang ymhlith teuluoedd â phlant 0–8 oed. Mae mwynhad darllen plant ifanc wedi cynyddu. Ac eto er gwaethaf yr ymgysylltiad eang hwn, mae darllen ar y cyd bob dydd wedi gostwng yn sylweddol ac mae darllen ar y cyd yn aml (pedwar diwrnod yr wythnos neu fwy) hefyd wedi gostwng yn ystod y blynyddoedd diweddar. Ymddengys, er bod cymhelliant yn parhau i fod yn uchel, fod cynnal arfer darllen wedi dod yn anoddach dros amser.

o rieni a gofawyr yn nodi lefelau uchel o fwynhad o ddarllen gyda'u plentyn.

o blant yn nodi eu bod yn hoffi neu'n dwli ar ddarllen – **yn codi o 47% yn 2021.**

o blant yn cael rhywun i ddarllen gyda nhw bob dydd – **yn gostwng o 52% yn 2021.**

o blant yn cael rhywun i ddarllen gyda nhw'n aml (pedwar diwrnod yr wythnos neu fwy) – **yn gostwng o 75% yn 2021.**

Adran 3: Anghydraddoldebau darllen cynnar

Awgrymir canfyddiadau yr arolwg ehangach bod arferion darllen yn amrywio ar draws grwpiau mewn ffyrdd sy'n adlewyrchu anghydraddoldebau ehangach o ran amser, sefydlogrwydd trefn arferol, adnoddau a chymorth gofal. Nid yn unig y mae'r amodau hyn yn llunio cyfle teuluoedd i ddarllen gyda'i gilydd, ond hefyd pa mor hawdd a chynaliadwy yw darllen ar y cyd ym mywyd beunyddiol. Ymddengys yr anghydraddoldebau mwyaf lle mae pwysau niferus yn clystyru gyda'i gilydd. Mae'r pwysau hyn yn fwy tebygol o effeithio ar rai grwpiau nag eraill, gan gynnwys teuluoedd ar incwm isel. Awgrymir dadansoddiad o ymatebion yr arolwg ehangach, bod darllen adeg amser gwely yn dilyn graddiant incwm clir. Mae 50% o blant yn yr aelwydydd incwm isaf yn darllen neu'n cael rhywun i ddarllen iddynt fel rhan o'u trefn amser gwely, o'i gymharu â 56% mewn aelwydydd incwm isel a 69% mewn aelwydydd nad ydynt yn rhai incwm isel. Atgyfnerthir y dehongliad hwn gan gysylltiad clir rhwng sefydlogrwydd trefn amser gwely a darllen ar y cyd bob dydd. Ymhlith teuluoedd sy'n dilyn trefn amser gwely tua hanner yr amser neu fwy, mae 52% yn nodi bod oedolyn yn darllen i blentyn bob dydd, o'i gymharu â 31% o'r rhai sy'n anaml yn dilyn trefn neu nad oes ganddynt un o gwbl.

¹ Yn ein harolwg ni, diffinnir 'darllen' mewn ffyrdd sy'n briodol i'w hoedran ac sy'n adlewyrchu sut mae plant ifanc fel arfer yn ymgysylltu â llyfrau, gan gynnwys darllen, rhannu, edrych ar lyfrau neu chwarae gyda nhw.

Adran 4: Amodau sy'n llywio arferion darllen cynnar

Hoffai teuluoedd yng Nghymru i'w plant dreulio mwy o amser yn darllen, ond mae llawer yn teimlo bod angen help arnynt i wireddu hynny.

73%

o rieni a gofalmwy eisiau i'w plant dreulio mwy o amser gyda llyfrau a straeon.

63%

o rieni a gofalmwy yn nodi o leiaf un her i rannu llyfrau â'u.

46%

o rieni a gofalmwy eisiau cael mwy o wybodaeth a chymorth er mwyn helpu eu plentyn i dreulio mwy o amser gyda.

Mae tystiolaeth ehangach yn dangos fod rhwystrau yn yr amodau bob dydd sy'n llunio gallu a chyfle teuluoedd i ddarllen gyda'i gilydd. Ynghyd â chymhellion teuluoedd eu hunain, mae'r amodau hyn naill ai'n meithrin gwydnwch neu'n tanseilio arferion darllen yn y blynyddoedd cynnar. Ceir perthynas agos rhwng yr elfennau hyn: mae gallu a chyfle yn llywio sut mae darllen ar y cyd ysgogol yn teimlo ym mywyd beunyddiol.

Rydym yn nodi'r ffactorau canlynol fel rhai pwysig:

Galluogrwydd – diwylliannau darllen, gwybodaeth a hyder rhieni, a chanfyddiadau o ymdrech.

Cyfle – amser, capasiti, sefydlogrwydd trefn arferol, rhwydweithiau cefnogol a mynediad at lyfrau.

Cymhelliant – mwynhad, boddhad emosiynol, hunan-effeithiolrwydd a phrofi'r manteision.

Adran 5: Atebion effeithiol

Mae ein canfyddiadau'n dangos bod arferion darllen cynnar yn erydu nid oherwydd bod teuluoedd wedi rhoi'r gorau i werthfawrogi darllen, ond oherwydd bod yr ymdrech sydd ei hangen i'w gynnal yn cynyddu o dan bwysau. Mae hyn yn ei gwneud hi'n bwysicach nag erioed i gryfhau'r sylfeini sy'n cefnogi teuluoedd i ddarllen gyda'i gilydd.

Gall sefydlu darllen ar y cyd yn ystod blwyddyn gyntaf

bywyd helpu i ddiogelu arferion darllen tymor hwy. Dros yr arolwg llawn, mae 58% o blant a ddarllenwyd iddynt gyntaf yn ystod eu blwyddyn gyntaf yn cael rhywun sy'n darllen gyda nhw bob dydd, o'i gymharu â 31% o'r rhai a ddechreuodd yn ddiweddarach.

Mae cynyddu cydraddoldeb o ran mynediad at lyfrau

drwy systemau llyfrgelloedd cyhoeddus cryf gydag allgymorth sydd ag adnoddau priodol; mynediad mewn lleoliadau blynyddoedd cynnar, hybiau teuluol, ysgolion a grwpiau cymunedol; ac yn bwysicach fyth, yn y cartref, yn ganolog i greu sylfeini darllen cefnogol i bob plentyn.

Mae darparu cymorth yn arbennig o bwysig pan fo amodau cefnogol yn fregus. Mae teuluoedd yn elwa o sicrwydd, arweiniad ymarferol a modelu, i wneud darllen ar y cyd yn teimlo'n symlach ac yn llai heriol.

Mae cryfhau atgyfnerthiad cymdeithasol a phroffesiynol ynghylch darllen a sicrhau

bod teuluoedd sy'n wynebu'r pwysau strwythurol mwyaf yn cael cymorth cymesur fwy yn hanfodol. Dylid integreiddio cymorth darllen ar draws y gwasanaethau o amgylch teuluoedd, gan gynnwys ymwelwyr iechedd, lleoliadau blynyddoedd cynnar, llyfrgelloedd, ysgolion, sefydliadau cymunedol, hybiau teuluol, cymorth cynnar a gwasanaethau gofal cymdeithasol plant, er mwyn sicrhau darpariaeth ac atgyfnerthiad cyson a chydgyssylltiedig.

Mae tystiolaeth yn dangos yn glir effaith ymgorffori cefnogaeth darllen yn y rhwydweithiau o amgylch teuluoedd â phlant ifanc. Ers dros 30 mlynedd mae Dechrau Da wedi bod yn darparu'r seilwaith sylfaenol hwn ledled Cymru, Lloegr a Gogledd Iwerddon – mewn partneriaeth â bron i 5,700 o leoliadau addysg blynyddoedd cynnar, tua dwy ran o dair o ymwelwyr iechedd, dros 2,500 o lyfrgelloedd, mwy na 1,000 o sefydliadau cymorth teuluol amlasiantaeth (gan gynnwys dros 300 o ganolfannau teulu), a thros 170 o elusennau a grwpiau cymunedol. Yng Nghymru, ar draws yr ystod oedran 0–5, mae Dechrau Da Babi, Plant Bach, Plant Cyn-ysgol yn darparu llyfrau o ansawdd uchel, gwybodaeth ymarferol a gweithgareddau difyr i deuluoedd, ochr yn ochr ag adnoddau a chanllawiau sy'n helpu gweithwyr proffesiynol i ddarparu cymorth effeithiol i newid ymddygiad darllen. Gan gyrraedd 90% o deuluoedd â babanod newydd a 33% o blant 1–4 oed mewn teuluoedd ar incwm isel, mae'r rhaglenni hyn yn cefnogi teuluoedd ar adegau allweddol, gan helpu i sefydlu ac atgyfnerthu'r amodau sy'n amddiffyn darllen ar y cyd.

Adran 6: Myfyrdodau i gloi

Mewn cyfnod o bwysau economaidd cynyddol, mae llawer o deuluoedd yn profi mwy o straen, gan wneud yr amodau y mae plant ifanc yn tyfu ac yn datblygu ynddynt yn fwy heriol. O ganlyniad, mae anghydraddoldebau yng nghanlyniadau cynnar plant yn parhau i dyfu. Mae darllen ar y cyd yn gynnwys, gyda'i fanteision datblygiadol amlwg, yn ffordd bwerus o leihau'r anghydraddoldebau hyn. Ond ymddengys bod pwysau cymhleth ar fywyd teuluol, ynghyd â mynediad anghyfartal at amser, adnoddau ac amgylcheddau cefnogol, yn gwneud darllen yn anoddach. Mae rhieni a gofalwyr yn ei chael hi'n werth chweil ac maent yn dweud wrthym fod eu plant yn ei fwynhau. Mae'r awydd yno – yr hyn sydd ar goll yw'r amodau cywir. Mae angen newid y system i wrthdroi'r dirywiad a sicrhau bod anghydraddoldebau mewn arferion darllen cynnar yn cael eu lleihau. Bydd mynd i'r afael â'r anghydraddoldebau hyn yn gofyn am fuddsoddiad traws-sector mwy a chynaliadwy mewn darllen cynnar, gyda chymorth partneriaethau sy'n cydnabod ei rôl yng nghyfleoedd bywyd plant.

Ynglŷn â BookTrust

BookTrust yw elusen ddarllen plant fwyaf y DU. Rydym yn gweithio gyda thros 34,000 o bartneriaid cyflawni, yn gweithredu ym mhob awdurdod lleol. Bob blwyddyn rydym yn cyrraedd dros 1.4 miliwn o blant a theuluoedd ledled Cymru, Lloegr a Gogledd Iwerddon. Ynghyd â'n partneriaid rydym yn cyflwyno rhaglenni sy'n seiliedig ar dystiolaeth sy'n gwneud gwahaniaeth mesuradwy i ymddygiadau darllen plant. Mae ein gwaith wedi'i wreiddio yn y gred bod pob plentyn, yn enwedig y rhai o gefndiroedd teuluol incwm isel neu agored i niwed, yn haeddu'r cyfle i fwynhau darllen a'r holl fanteision gydol oes y mae'n eu cynnig.

Ewch i booktrust.org.uk i ddysgu mwy neu e-bostiwch queries@booktrust.org.uk.